

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Марияна Николова Стамова,
Институт за балканистика с Център по тракология, БАН

Относно: Дисертационен труд на тема „Художествените текстове в учебниците по литература за училищата в Косово“ представен от САФЕТЕ СТАТОВЦИ ШАЛА, за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.1. Филология – Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия (албанска литература)

Предложеният труд разглежда редица важни теми, които са актуални за всяка образователна система, не само за тази в Косово, тъй като се отнася до редица съществени проблеми, вариращи от този за четенето и възприемането на художествени текстове, до тяхното психологическо въздействие върху децата и младежите при формиране на личността и възприемане на учебния материал в пълния цикъл от първия до последния дванадесети клас. Затова са разгледани и анализирани огромен обем от текстове в съвременните учебници, като се има предвид, че те са от различни автори, при това се променят често в годините. Дисертацията отговаря на необходимостта от цялостен анализ на художествените текстове в учебниците по албански език и литература, който да е съсредоточен върху литературната стойност на представителните литературни творби и откъси спрямо възрастовите категории в училищното образование, нещо, което не е правено досега, и е сред сериозните приноси на авторката.

Друга насока на изследването е съпоставителния анализ на художествените текстове от албански и чужди автори с цел да се открият общите и различни ценности, естетически модели и съдържателни елементи в тях, а също функциите им в педагогически план. Интерес за българската аудитория представлява и сравнението на преведени на албански произведения от българската литература. Този многопластов и многозвучен анализ изисква и прилагането не само на една методология, а по-скоро говорим за съчетание

от различни методологични подходи, което несъмнено уплътнява тъканта на изследването и неговата дълбочина

След изясняване на целите, задачите методологията, приносите в Уводната първа глава, във Втората глава е направен обзор на учебните планове и програми по литература за всички класове, според които са съставени и самите учебници за албанските училища и са избрани художествените текстове в тях. Обърнато е особено внимание на четенето, което заема основно значение в програмите по албански език и литература и е „необходимо учителите да познават добре процеса на четене, а също да прилагат ефективно преподаване, така че да направят от учениците добри и активни читатели за цял живот”. В теоретичен и психологически план е поставен въпроса как да се мотивират учениците да четат самостоятелно? Авторката подчертава, че без това четенето би останало само повърхностно умение, стимулирано единствено от моментна необходимост. Акцентира се върху развитието на езиковата култура от четене към писане, както и върху тясната връзка с останалите области на човешкото знание, върху възпитателната роля на литературния текст.

В Трета глава са описани подробно художествените текстове, включени в учебниците по албански език, четене и литература в албанските училища в Косово от първи до дванайсети клас, като са посочени имената на авторите, заглавията на произведенията и съдържанието на конкретните откъси от тях. Анализът в трета глава се фокусира върху съдържанието на литературните текстове чрез класификация по форма – проза и поезия, а също през призмата на национални и чужди творци. В тази глава е приложено най-общо групиране по тематика, за да могат читателите да са подробно запознати с наличния материал. Статистическият анализ допринася в много голяма степен за разбиране на характера на систематизацията на текстовете в албанските учебници на всички нива на средното образование.

В Четвъртата глава авторката е потърсила общите ценности между художествените текстове – дидактични, естетически, общочовешки и др., както на ниво вътрешно-литературно обобщение, така и в съпоставително литературен план стара и съвременна литература, албанска и чужда в албанските учебници, албанска и българска чрез преводите и т.н. Авторката достига до извода, че от гледна точка на съпоставката албански автори и чужди автори основен критерий и обосновка за включването на един или друг автор е

универсалността на темите, мотивите, естетиката и авторовите имена. Етнопсихологическите особености, а също културните, исторически и религиозни различия, са основание да бъде включен един или друг текст с цел обогатяване на мирогледа и душевния свят на учениците. Дадени са множество конкретни примери от прозата и поезията, от старата и новата литература за съответния учебен клас.

Без да се спирам върху всички приноси на авторката, ще отбележа само най-важните като всеобхватността на материала, прилагането на сравнително-литературния анализ в неговата многоаспектност, преводите от българските автори, включени в програмата, които не само, дават възможността за по-нататъшни съпоставителни изследвания на проблема за учебните планове и програми по литература за училищата в България, а и в други държави.

Вниманието ми бе привлечено от интересната за мен тема кои български автори с кои свои произведения са представени на албански език в Косово. Сред тях са множество български поети като Христо Ботев, Христо Смирненски, Никола Вапцалов, писатели – класици като Иван Вазов, съвременни български писатели като Чудомир, Николай Хайтов. Това е много любопитен и неизследван въпрос и несъмнено би представлявал интерес за всеки български учен в областта на хуманитаристиката. Както и за балканистиката. Самата авторка в Заключението си препоръчва „Да се търсят варианти за съвместни проекти с балканските страни въз основа на литературното съдържание на учебниците, които да сближават децата чрез игра и културно богатство.“

На основата на направените наблюдения и анализи авторката заключава, че общите мотиви в албанските и чуждите произведения се основават на общочовешки ценности, като носят и своята национална окраска. Сред тях са тези за родината, свободата, родният език. Универсалните теми като социална правда, доброта, човечност, искреност, добронамереност, съчувствие и солидарност също така са застъпени много обстойно. Без да подминава спецификите и разликите, авторката твърди, че „албанските и чуждестранните произведения по своето съдържание са подчинени на универсализма в човешката природа“, а разликите се отнасят до формата и художествени средства.

Накрая, но не последно място големия и напълно необходим брой публикации, които тя е предоставила, разглеждат, но и успешно допълват изследвания проблем в предложената ни дисертация.

Всичко това ми дава основание да предложа на уважаемото жури да присъди на: Сафете Статовци Шала научната и образователна степен „доктор“ по Професионално направление: 2.1. Филология; Научна специалност: Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия (Албанска литература).

София, 11.04.2023 г.

Член на Научното жури:

(Доц. д-р Марияна Стамова)